

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

Факультет історії та географії

Кафедра всесвітньої історії, релігієзнавства
та методик їх викладання

Порох Наталія, Петренко Ірина

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Галузь знань	<i>01 Освіта / Педагогіка</i>
Спеціальність	<i>014.03 Середня освіта (Історія)</i>
Освітня програма	<i>Середня освіта (Історія)</i>
Рівень вищої освіти	<i>Другий (магістерський)</i>

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Вибіркова	
	Рік підготовки:	
	1-й	1-й
Загальна кількість годин – 120	Семестр	
	2-й	2-й
Кількість змістових модулів – 2	Лекції	
	24 год.	6 год.
	Семінарські заняття	
		-
	Практичні заняття	
	24 год.	6 год.
	Лабораторні заняття	
	-	-
	Самостійна робота	
	72 год.	108 год.
Вид підсумкового контролю: <i>залік</i>		
Мова навчання	Українська	

Мета вивчення навчальної дисципліни: засвоєння студентами системи знань з історичного краєзнавства та історичної регіоналістики, теоретичних і практичних засад його розвитку; формування у студентів фахового розуміння, вмінь і навичок організації краєзнавчої діяльності учнів; оволодіння методикою історико-краєзнавчих розвідок, формування національної свідомості молоді, вироблення її громадянської позиції.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни:

«Історія первісного суспільства», «Історія Стародавнього Сходу», «Археологія», «Етнографія України», «Історія України», «Новітня історія слов'янських народів».

Очікувані результати навчання з дисципліни:

- розуміння змісту історичного краєзнавства, його специфіки, етапів розвитку у контексті домінуючих політичних і культурних тенденцій;
- засвоєння теоретико-методологічних основ історичного краєзнавства, його джерельної бази, знань про розвиток краєзнавчих досліджень в Україні, пам'яткознавчої та пам'яткоохоронної роботи, краєзнавчої діяльності музеїв, шкільного краєзнавства, взаємозв'язку краєзнавства і туризму, пам'яток регіонів;
- опанування термінологічним інструментарієм історичного краєзнавства та розуміння його зв'язків з іншими історичними дисциплінами;
- розуміння ролі історичного краєзнавства як могутнього засобу пробудження національної самосвідомості українського народу, його національної історичної пам'яті в процесі утвердження незалежної української держави;
- розуміння сутності історичного краєзнавства як чинника патріотичного виховання дітей та молоді;
- вміння застосовувати фахові компетенції та здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання, пов'язані з організацією краєзнавчої роботи в загальноосвітніх закладах, а також використовувати краєзнавчу інформацію під час викладання шкільних курсів історії у закладах освіти;
- опанування методами історико-краєзнавчої роботи, пошуку та опрацювання основних груп джерел: писемних, речових та усних;
- розуміння важливих культурних, суспільно-політичних та економічних процесів регіональної історії як складової частини загальноукраїнського історичного та культурного процесу;
- орієнтація у сутності історико-краєзнавчих шкіл (школи В. Антоновича, М. Грушевського, Д. Багалія, П. Тронька), знання творчих надбань краєзнавців Полтавщини;
- проведення власних історико-краєзнавчих розвідок та організація історико-краєзнавчої та пошукової роботи в загальноосвітній школі;
- здійснення комунікації з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот;

- виконання науково-дослідної роботи на краєзнавчу тематику та презентація своїх досягнень при виконанні курсових робіт, на засіданнях студентського наукового гуртка, на наукових конференціях з історичного краєзнавства;
- використання у фазовій діяльності знання гуманітарних і соціальних наук, оцінювання політичних, економічних, культурних і соціальних подій і явищ;
- застосування сучасних методик у процесі популяризації історії рідного краю.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Сума балів, накопичених студентом у процесі вивчення освітнього компонента	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з освітнього компонента
90-100	Студент має системні глибокі знання в обсязі та в межах вимог програми «Історичне краєзнавство у закладах освіти», усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення. Отримані знання і уміння, сконцентровані у визначені освітньою програмою «Середня освіта (Історія)» компетентності, здобувач самостійно реалізує в творчо-пошуковій роботі з історії певного регіону та організації такої роботи в освітньому процесі старшої школи.
89-75	Студент добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією; Знання студента є достатніми, він застосовує вивчений матеріал з історичного краєзнавства у стандартних ситуаціях функціонування закладів

	<p>освіти, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність.</p> <p>Студент правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок.</p>
60-74	<p>Студент виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу курсу «Історичне краєзнавство у закладах освіти». Відповідь його правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком;</p> <p>Студент відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять;</p> <p>Студент з допомогою викладача відтворює основний навчальний матеріал, може повторити за зразком операцію, дію.</p>
35-59	<p>Студент відтворює частину навчального матеріалу; за допомогою викладача виконує елементарні завдання;</p> <p>Студент відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення.</p>
0-34	<p>Студент може з труднощами розрізнити об'єкти вивчення; переважної кількості запрограмованих результатів навчання не досягнуто.</p> <p>Студент узагалі відмовляється від відповіді, робота ним не виконана або у край недостатньому обсязі / невідповідній формі.</p>

Засоби діагностики результатів навчання:

1. Усні відповіді на практичних заняттях.
2. Конспекти практичних занять.
3. Тести (тематичні, модульні, підсумкові).
4. Письмова самостійна робота.
5. Реферати та реферативні повідомлення.
6. Заліковий контроль.

Програма навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1.

Теорія та історія історичного краєзнавства

Тема 1. Вступ. Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. Понятійно-термінологічна система історичного краєзнавства. Зародження та етапи становлення краєзнавчого руху.

Перші подорожні описи окремих частин території сучасної України: Скілака Каріадського, Гекатея Мілетського, Геродота (VI-V ст. до н. е).

Особливості землеописання території України у творах візантійських, європейських та арабських авторів періоду середньовіччя. Складання перших картографічних творів про регіони України та статистичних описів. Краєзнавчі пошуки Академічних експедицій 1768-1774 років. Експедиція Х.Ейлера 1770 р. в Україні. Краєзнавчі описи О.Рігельмана. "Краткие географические, политические й исторические известия о Малой Росии..." (1773 р.) - перше комплексне краєзнавче землеописання України.

Навчальне і пізнавальне краєзнавство за часів Київської Русі, у братських школах XVI-XVII ст., в українській козацькій педагогіці. Активізація краєзнавчих досліджень в Україні наприкінці XVIII-на початку XIX ст.: причини та наслідки. Робота над описанням намісництв та губерній. Опис Волинської єпархії М.Теодоровича, Київської губернії - Д.Журавського та Л.Похилевича. Краєзнавчі студії: "Російського географічного товариства", "Товариства наук" при Харківському університеті (1821-1829 рр.), Одеського наукового товариства історії та старожигностей (1839 р.) Археологічні та етнографічні експедиції на півдні України і створення перших музеїв. І.Бларамберг, П.Дюбрюкс, І.Стемпковський. Музеї старожитностей в Миколаєві (1806 р.), Феодосії (1811 р.), Одесі (1825 р.), Керчі (1826 р.).

Виділення історичної регіоналістики в середині XIX ст. в окремий науковий напрям. Археографічна комісія (1843 р.). М.Максимович, В.Іконников, О.Лазаревський, Т.Шевченко. 4 томи "Пам'ятників". Особливості підходів до краєзнавчих студій на українських землях під владою Російської та Австрійської імперій (росієцентризм та польськоцентризм).

Тема 2. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття

Діяльність "Комісії для опису губерній Київського учбового округу" (1851-1864 рр.).

Створення "Історичного товариства Нестора-літописця" (1873 р.) та його дослідження з археології та історичної топографії Києва і Київщини. Церковно-Археологічне товариство (з 1901р - Церковно-історичне та археологічне товариство). Росієцентриський характер його краєзнавчих досліджень.

Діяльність Київського товариства шанувальників старожитності та мистецтва. В.Хвойка, М.Біляншівський, Б.Ханенко (голова), Д.Щербаківський. Художньо-промисловий і науковий музей м. Києва (1899 р.). В.Тарновський і Чернігівський музей старожитностей. В.Гошкевич і історико-археологічний музей в Херсоні. Д.Яворницький і історичний музей в Катеринославі. Музеї Харківського "Історико-філологічного товариства" (1900 р.) і "Товариства дослідників Волині" (1902 р.) у Житомирі. Закладання основ охоронної, облікової і наукової краєзнавчої роботи в музеях.

Питання краєзнавства в перших підручниках для дорослих українською мовою, читанках, граматиках П.Куліша, Т.Шевченка, І.Деркача, М.Гатцула, О.Кониського, Б.Гребінки, Т.Лубенця. Участь освітніх комісій земств в розробці краєзнавчих програм. Українознавчі відділи в народних бібліотеках. Питання краєзнавства в освітніх програмах Х.Алчевської, М.Корфа, М.Драгоманова. 3 томи "Що читати народу" (1888-1906 рр.), "Наш друг" (методичний посібник для земських вчителів).

М.Костомаров і В.Антонович та їх роль у закладенні основ історичної регіоналістики та краєзнавства як окремих галузей історичної науки. Наукова школа В.Антоновича. Діяльність гуртка укладачів історико-географічного словника української землі в її етнографічних межах (70-90-ті роки XIX ст.). "Горизонтальний" вимір краєзнавчих досліджень учнів В.Антоновича, О.Андріяшева, П.Іванова, М.Молчановського, Д.Багалія, П.Голубовського, В.Ляскоронського, Ю.Сіцінського. Краєзнавчі студії з історії заселення Правобережної України. "Архив Юго-Западной Руси".

Д.Багалій та його внесок у розвиток історичного краєзнавства кінця XIX-початку XX ст. Харківська школа Д.Багалія та краєзнавчі дослідження. Праці М.Плохинського, Д.Міллера, Б.Барвінського. О.Родакової.

Історико-краєзнавчі розвідки на сторінках часопису "Киевская старина" (1882-1906 рр.).

Наукова діяльність М.Грушевського у Львові. Зростання інтересу до історико-краєзнавчих досліджень в Галичині. Формування львівської школи М.Грушевського: Проблема соборності і регіональності у науковій спадщині М.Грушевського та його послідовників. Обґрунтування єдності і безперервності історичного процесу на всій етнічній території України і наукове осмислення його просторово-часової локалізації.

С.Томашівський та його краєзнавчі дослідження з історії Галицько-Волинської землі. Розробка ним концептуальних проблем історичної регіоналістики. "Етнографічна карта Угорської Русі" (1910 р.).

Археологічні з'їзди як місце пропаганди краєзнавчих досліджень, професійного розв'язку проблем вивчення та охорони історико-культурної спадщини. Значення Наукового товариства ім. Т.Шевченка у Львові у становленні української історичної регіоналістики.

Піднесення краєзнавчого руху на Наддніпрянщині на початку ХХ ст. Створення Українського наукового товариства у Києві (1907 р.) і Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва (1910 р.). Краєзнавчі дослідження їх членів - В.Антоновича, М.Біляшівського, М.Василенка, П.Житецького, О.Русова, М.Сумцова, Д.Щербаківського, Г.Павлуцького, В.Щербини, І.Джиджорати, А.Яковліва. Краєзнавчі публікації на сторінках "Літературно-наукового вісника", "Записок українського наукового товариства у Києві", журналу "Україна" (до 1906 р. - "Киевская Старина"). Зв'язки наддніпрянських і галицьких вчених-краєзнавців.

Створення та діяльність регіональних краєзнавчих товариств: "Товариство дослідників Волині", "Подільський єпархіальний історико-статистичний комітет", "Історико-краєзнавче товариство" при Харківському університеті, "Одеське бібліографічне товариство" при Новоросійському університеті, Чернігівський губернський статистичний комітет", губернські вчені архівні комісії в Чернігові, Херсоні, Катеринославі, Києві, Таврійська вчена архівна комісія.

Історико-краєзнавча діяльність Д.Яворницького (1855-1940 рр.). Введення у канву історико-краєзнавчих досліджень топографії, картографії, історії побуту. Праці Д.Яворницького "Запорож'є в остатках старини и преданиях народа", "Сборник материалов для

истории Запорожских Козаков", "Очерки по истории запорожских Козаков и новороссийского края", "Вольности запорожских Козаков", "История запорожских Козаков" та їх значення у розвитку історичного краєзнавства.

Тема 3. Історико-краєзнавчі дослідження у міжвоєнний період

Історичне краєзнавство в радянській Україні. Піднесення краєзнавчого руху в період українізації. Український комітет краєзнавства (1925 р.). УКК і координація ним роботи районних та окружних краєзнавчих товариств. Заснування кабінетів краєзнавства, краєзнавчих музеїв, гуртків при школах, сельбудах, хатах-читальнях. Краєзнавчий семінар при Київському будинку освіти. Дискусії навколо визначення завдань і функцій краєзнавства, його предмету і місця в системі наук. Інституалізація краєзнавства в Україні. Діяльність Всеукраїнського товариства охорони пам'яток старовини. Науково-методичний журнал "Краєзнавство" (1927-1932 рр.).

Повернення М.Грушевського в Україну (1924 р.), його наукова діяльність. Створення Науково-дослідної кафедри історії України та Комісії порайонного дослідження історії України ВУАН, їх робота над створенням історії міст Лівобережжя. Наукові дослідження київської школи М.Грушевського: С.Шамрая, І.Пустовійта, І.Мандзюка, П.Нечипоренка, С.Глушка, В.Євфимовського, Л.Добровольського, О.Гермайзе, О.Грушевського та ін. Краєзнавча тематика в діяльності Українського бібліографічного товариства і бібліографічної комісії ВУАН. Робота постійної комісії ВУАН по складанню "Біографічного словника діячів України". Музей діячів науки і мистецтва України при ВУАН.

Перші спроби історіографічного узагальнення доробку в галузі дослідження регіональної історії. Дискусії навколо проблеми районізації України. Комісія Києва і Правобережної України (голова В.Щербина). Збірник "Київ та його околиці в історії та пам'ятках" (1926 р.). Історико-краєзнавчі дослідження Ф.Ернста, С.Шамрая, О.Барановича, С.Гаєвського, В.Юркевича.

Комісія Лівобережної України (керівник О.Гермайзе). Збірник "Чернігів і північне Лівобережжя" (1928 р.).

Комісія Південної України (голова. М.Ткаченко). Дослідження нею степової України та Запоріжжя. Історико-краєзнавчий збірник комісії "За сто літ".

М.Слабченко (1882-1952). Регіональний принцип у роботі над багатотомною працею "Організація господарства України від

Хмельниччини до світової війни". Історико-краєзнавчі дослідження одеської посади (1921-1930 рр.) М.Слабченка: Є.Загоровський, К.Копержинський, О.Оглоблин, О.Рябінін-Склярєвський, В.Гордієвський та ін. Діяльність Одеського товариства краєзнавців при ВУАН (1926-1930 рр.) Створення в Одесі секції (філії) Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури, на чолі з М.Слабченком.

Створення та діяльність музейної секції при ВУТОПС. Визначні організатори музейної справи в Україні Ф.Шміт, Ф.Ернст, С.Таранушенко, Д.Щербаківський, Д.Яворницький, О.Алешко, В.Отамановський. Початок розробки теоретичних проблем історії музейної справи. Відкриття музею революції УРСР (1923р.), історико-революційних музеїв у Києві, Дніпропетровську, Запоріжжі, Одесі, Миколаєві. Історико-краєзнавча діяльність Волинського науково-дослідного державного музею, Полтавського, Ніжинського, Черкаського та Сумського окружних краєзнавчих музеїв, Зінов'ївського та Херсонського природничо-історичних музеїв, Вінницького музею історії світового і вітчизняного друку, Всеукраїнського Центрального кооперативного музею та ін.

Згорання історико-краєзнавчих студій в УРСР наприкінці 20-х-початку 30-х років ХХ ст. Реорганізація та поступова ліквідація історичних установ ВУАН (1929 р.). Усунення М.Грушевського від керівництва "порайонними" комісіями. Розгром історичного краєзнавства в 30-х роках. Арешти О.Гермайзе та О.Слабченка (1929 р.), розпуск Комісії Південної України (1929р.), Комісії Лівобережної України (1930 р.) та Комісії історії Західної України (1934 р.).

Примусовий від'їзд М.Грушевського до Москви (1931 р.). Припинення співпраці істориків-краєзнавців Наддніпрянщини і Західної України. Діяльність Комісії з історії Києва і Правобережжя та деградація її наукових досліджень.

Зміна критеріїв щодо оцінки історико-краєзнавчих праць. Науково-дослідний інститут краєзнавчої і музейної роботи (1937 р.). Посилення ідеологічного тиску, відхід від принципів науковості, історизму, комплексності в історико-краєзнавчих дослідженнях.

Суперечливий характер так званого масового краєзнавчого руху в 30-х роках ХХ ст., його кон'юнктурний характер та дилетантизм. Нав'язування виробничої тематики в історико-краєзнавчих дослідженнях, їх ідеологічна заангажованість. Діяльність Українського товариства пролетарського туризму і екскурсій.

Краєзнавство в Західній Україні. Особливості українського краєзнавчого руху в міжвоєнний період. Краєзнавча діяльність Наукового Товариства ім. Т.Шевченка і Національного музею у Львові. М.Кордуба. Робота над виданням історико-географічного словника Галичини. Краєзнавчі дослідження І.Крип'якевича, редакція часопису "Туристка та краєзнавство". Культурно-освітнє товариство "Просвіта", як ініціатор краєзнавчого руху. „Кружок любителів Львова" (1921-1923): Б.Барвінський, В.Децикевич, Й.Застирець, В.Левицький. І.Свенціцький, О.Степанів. Й.Слігтай, І.Труш, С.Федак, С.Шах, Б.Януш та ін.

Порушення системності у збиранні, вивченні і експонуванні пам'яток минулого в умовах радянізації західних областей УРСР (1939-1941 рр.). Заідеологізованість музейництва. Ліквідація музеїв НТШ, Народного дому, регіональних музеїв. Заснування в обласних центрах державних історичних музеїв та їх краєзнавча діяльність.

Тема 4. Історичне краєзнавство в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Основні тенденції розвитку

Суттєве звуження об'єктів краєзнавчих досліджень у повоєнні роки. Концентрація уваги на збирання матеріалів, пов'язаних із боротьбою проти фашистських загарбників, організації музеїв бойової і трудової слави. Наслідки сталінських репресій проти науковців, пограбування і нищення музейних колекцій. Відхід краєзнавчих музеїв від наукових засад.

Зростання інтересу до методологічних та методичних проблем краєзнавства на початку 60-х років ХХ ст. Введення краєзнавства в систему навчальних курсів, видання учбових посібників. Історико-краєзнавчі праці В.Голобуцького, ("Історія Південної України"), В.Дяченка "Лівобережна Україна"), В.Маркіна, Г.Сергієнко („Правобережна Україна"), В.Грабовецького ("Західна Україна"). П.Тронько та формування історико-краєзнавчої школи в кінці 60-х років ХХ ст. Активізація краєзнавчих досліджень у всіх регіонах України навколо підготовки і видання 26-томної "Історії міст і сіл української РСР" за редакцією П.Тронька. Унікальність видання на теренах СРСР. Переваги та недоліки праці.

Створення та діяльність "Українського товариства охорони пам'яток історії та культури" (1966 р.). Підготовка "Зводу пам'яток історії та культури України". Випуск 3-ох томів "Київ". Заснування Центру пам'яткознавства при АН України (1991р.), основні напрями його науково-дослідницької роботи, видання "Праць центру пам'яткознавства".

Хрущовська "відлига". Новий етап розвитку історико-краєзнавчого музейництва. Відкриття центральних тематичних музеїв: народної архітектури і побуту України (1969 р.), педагогічний музей України (1977 р.), музей книги і книгодруку України (1975 р.), музей медицини (1973 р.). Становлення громадських музеїв. Прийняття у 1995 р. Закону України "Про музеї та музейну справу". Сучасні організаційні форми краєзнавчого музейництва. Державні музеї і регіональні заповідники. Обласні історико-краєзнавчі музеї, як центри краєзнавчої роботи. Розширення мережі меморіальних музеїв. Відновлення та діяльність регіональних історико-краєзнавчих музеїв в західних областях України. Переважання пошукових і науково-дослідницьких напрямів діяльності музеїв.

Перший Всеукраїнський з'їзд краєзнавців (березень 1990 р.) і його рішення. Відновлення та діяльність "Всеукраїнської спілки краєзнавців" в сучасних умовах. Збірка публіцистичних нарисів "Репресоване краєзнавство" (1992 р.). Історико-краєзнавчі розвідки на сторінках відновленого журналу "Краєзнавство". Краєзнавчі періодичні видання: "Історична пам'ять", "Сіверянський літопис", "Південна Україна", "Сумська старовина", "Корсунський часопис" та ін. Поглиблення розробки питань теорії та методології історико-краєзнавчих досліджень. Розширення об'єктів краєзнавчих досліджень. Відновлення роботи над багатопрофільною працею "Звід пам'яток історії та культури України". Вихід першої частини 28-томної праці "Київ" (1999 р., 700 статей, 1300 іл., 15 карт).

Тема 5. Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень

Історія поселень, міграцій. Вивчення історії сучасних та колись існуючих населених пунктів. Поняття "історичне місто", "історичне село". Історична топологія: дослідження історико-географічних систем на найнижчому рівні. "Сільська історія" С.Лазаревського. Міграційні та еміграційні процеси: причини, регіональна специфіка та напрямки. Адаптація людини в новому соціокультурному середовищі.

Історична демографія. Історія заселення тієї чи іншої території, закономірності відтворення населення в окремих регіонах, вплив економічних, соціальних, екологічних, етнічних та інших чинників на структуру народонаселення. Демографічна характеристика краю, динаміка народонаселення, його соціальна та національна структура. Залучення громадськості до вивчення впливу соціальних

катаклізмів (війн, революцій, голоду, масових репресій) на побут, ментальність, світосприйняття населення краю.

Історія діяльності людини. Специфіка матеріальної, економічної, духовної діяльності населення певного регіону. Виявлення регіональних особливостей у способах будівництва житла, харчування, організації виробничих процесів. Відповідність (чи невідповідність) діяльності населення краю історичній традиції його господарського освоєння.

Соціальна історія краю. Дослідження людських спільнот, груп людей, характерних для певного краю чи історичного простору. Типи соціальної поведінки в різних регіонах України. Перевага хорологічного принципу в дослідженнях соціальної історії краю.

Історія науки і культури в інституційному і особистісному вимірах. Діяльність місцевих наукових установ, культурних, економічних, політичних осередків. Місцеві еліти, їх вплив на життя громади.

Містознавство. Місто як етноісторична, соціально-економічна, архітектурна цілісність, носій певної історичної пам'яті та соціонормативної культури. Історія міст, міського самоврядування, історичних пам'яток, особистостей. Соціотопографія, як новий напрямок містознавства: вивчення співвідношення забудови міст з соціальною та етнічною структурою населення. Зв'язок з демографією, топографією, процесами урбанізації, соціальною історією.

Історія Церкви. Церква як осередок громадсько-політичного, духовного та культурного життя населення краю. Монастирі та їх роль в культурному та духовному житті регіону. Дослідження історії культових пам'яток краю, їх архітектури, конфесійної приналежності.

Історія краєзнавчого руху. Створення документально-археографічної бази краю, її наукове опрацювання. Діяльність і специфіка використання методів краєзнавчих досліджень в окремих регіонах, популяризація краєзнавчих знань.

Краєзнавчий туризм. Популяризація історії краю шляхом практичного ознайомлення з пам'ятками матеріальної та духовної культури. Підготовка екскурсиводів-краєзнавців. Розробка екскурсійних маршрутів. Залучення місцевих аматорів-краєзнавців до підготовки та проведення екскурсій. Краєзнавчий туризм як дієвий засіб національно-патріотичного виховання.

Ментальність, звичаї, соціонормативна культура. Залежність місцевої ментальності від специфічних умов і зовнішніх впливів. Розмаїття народних звичаїв та соціонормативних культур як свідчення багатомірності історичного процесу.

Історія буднів. Утвердження історії повсякденності як напрямку історико-краєзнавчих досліджень.

Генеалогія. Вивчення родоводу окремої особи як невід'ємної складової частини історії і культури певного регіону. Методика укладання родоводів. Використання прийнятих у світовій практиці позначок для зображення родинного дерева. Діяльність генеалогічних товариств та секцій в Україні.

Просопографія. Вивчення характерних рис певних груп людей (соціальних груп) на основі їх індивідуальних біографічних даних. Вплив регіональних факторів на індивідуальні та колективні життєві досвіди, порівняння їх спільних та відмінних рис.

Тема 6. Методика регіональних розвідок та методи їх використання в історичному краєзнавстві

Історія вироблення та застосування методик в історичному краєзнавстві. "Обласництво" В.Антоновича як нова методика історико-регіональних досліджень. Виділення ним домінуючих типів українців різних регіонів: галицького, північного та центрально-українського. Запровадження В.Антоновичем порівняльного (в регіональному розрізі) принципу дослідження. Подальший розвиток ідеї "обласництва", як методологічного підходу до краєзнавчих студій дослідження окремих регіонів України у працях Д.Багалія.

М.Грушевський та його методика фронтального вивчення історії України у "горизонтальному", і "вертикальному" вимірах. Система категорій і понять для аналізу регіональних особливостей: "порайонне історичне дослідження України", "порайонне обслідування, порайонна дослідча робота". Значення методологічних розробок М.Грушевського для визначення предметно-об'єктної сфери сучасної регіоналістики та краєзнавства. Створення при ВУАН комісії порайонного вивчення історії України та її діяльність в галузі історико-географічних, краєзнавчих і мистецтвознавчих досліджень.

Ідеологічна заангажованість методології історико-краєзнавчих досліджень в УРСР. Бурхливий розвиток краєзнавчих студій в незалежній Україні та методологічні проблеми, що їх стримують. Вивчення та запозичення зарубіжного досвіду, вироблення нових

специфічних напрямків та методів краєзнавчих досліджень. Методичні розробки Відділу регіоналістики Інституту історії НАН України. Праці Я.Верменич, О.Рєєнта, П.Тронька, В.Круля, І.Колесник та ін. Особливості застосування загальноісторичних та специфічних методів в історико-регіональних дослідженнях.

Методи історико-краєзнавчих досліджень

Проблемно-хронологічний. Передбачає пошук певного місця для певного об'єкту у просторі і часі. Виокремлення проблемних блоків і синхронний розгляд нових подій в межах одного стану розвитку.

Ретроспективний. Дослідження руху думки від сучасного до минулого, можливість реконструкції подій, що відбувалися на даній території впродовж минулих століть.

Порівняльно-історичний. Дослідження подій і фактів в тісному зв'язку з історичними обставинами в яких вони виникли і водночас у контексті змін, що відбувалися на різних історичних етапах. Історичні паралелі як можливість пояснити закономірності та специфіку регіонального розвитку.

Районування (регіонування). Виділення окремих територіальних частин та дослідження їх регіональної специфічності: змістове дослідження територій, типологічне (визначення особливості і характерних рис регіону); генетичне (пояснення основ становлення і розвитку явищ в регіоні); динамічне (аналіз функціонування регіону).

Культурно-історичний (дифузійністський). Дослідження проблем просторового переміщення культур; культурне завоювання нових територій; культурний обмін як форма взаємодії культурних традицій.

Статичний метод. Дослідження стану певного краєзнавчого об'єкту на певний час, тобто коли він не змінюється у певному часовому зрізі.

Динамічний метод. Дослідження структури краєзнавчого об'єкту в процесі зміни його станів, що відбуваються протягом певного проміжку часу.

Спостереження і описування. Визначення якісної своєрідності досліджуваного об'єкту, шляхом аналізу і синтезу інформації про нього.

Експеримент. Створення дослідником певного переліку запитань до носія інформації. Корегування уявлень про об'єкт краєзнавчого дослідження залежно від отриманих відповідей.

Генетичний. Дослідження певної соціальної системи в її розвитку, у динаміці, починаючи від передумов появи об'єкту дослідження і до його зникнення (чи трансформування в іншу систему).

Хорологічний. Простір як основна структурна домінанта регіональних досліджень. Пошук просторових відмінностей між окремими локальними спільнотами. Розмаїття культурних форм та поведінки людини. Поширення того чи іншого явища, характерного для певного краю, по земній кулі.

Мікроісторія. Спроба розкрити суб'єктивну сторону історичних процесів, побачити творця тих процесів, тобто не відобразити роль анонімних "народних мас", а проаналізувати участь в тих чи інших подіях конкретних людей, чи груп людей, котрі є носіями конкретної культури, показати їх сприйняття подій, їх реакції на події.

Усна історія. Переваги усної історії: перехід від історії еліти до історії народних мас; відкриття нових ділянок та напрямків дослідження (тендерні студії, історія національних меншин, окремих соціальних верств та ін.); демократизація історичних досліджень; зближення поколінь завдяки активному діалогу; гнучкість у використанні джерел та вибору тем; ламання усталених міфів, тощо. Зміна ракурсу досліджень та можливість вивчення нових тем за відсутності писемних джерел. Недоліки усної історії: вузькі хронологічні рамки; обмеженість людського життя та фізіологічної пам'яті; суб'єктивність спогадів; політична заангажованість респондентів; вплив особи інтерв'юера на правдивість інформації та ін. Інтерв'ю, як основний інструмент усних досліджень. Типи інтерв'ю, стратегія та тактика інтерв'ювання. Пошук респондентів. Творення архіву усної історії. Етичні та технічні аспекти інтерв'ювання

Тема 7. Розвиток історичного краєзнавства на Полтавщині: від зародження до сьогодення

Зародження і основи напрями історико-краєзнавчих розвідок у регіоні. Пошукова, науково-дослідна, фондова, експозиційна робота в області. Всеукраїнські та Всесоюзні наукові конференції з краєзнавства у радянську добу та сучасність. Загальнодержавні та регіональні програми дослідження рідного краю, музейництво в регіоні. Охорона пам'яток на Полтавщині. Наукова краєзнавча школа академіка НАН України П.Т. Тронька. Наукові доробки І.М. Премислера, В.І. Самойленка, В.Б. Врублевської, І.Г. Явтушенка, Г.Г. Мезенцевої, С.М. Куделка, М.І. Ожицької, А.С. Василенка, І.Т.

Буланого. Пам'яткознавство в роботах С.І. Кота, В.А. Войналовича, Ю.З. Данилюка, С.З. Заремби. Державні архіви Полтавської ОДА та сусідніх областей та документи з історії краю. Проблеми збереження історико-культурної спадщини. Досвід виявлення, збереження, дослідження, використання та популяризації пам'яток археології, історії, архітектури та містобудування у Полтавській області.

Тема 8. Історія рідного краю: етапи та особливості дослідження. Провідні краєзнавці Полтавщини

Козацькі літописи Г. Граб'янки та С. Величка. Полтавська губернська вчена архівна комісія та участь в ній місцевої інтелігенції – вчених, викладачів, меценатів, аматорів. Фондова робота лубенського музею К. Скаржинської та Полтавського природничо-історичного музею. Краєзнавчий рух на теренах краю у період Української революції 1917-1921 років. Відомі краєзнавці «Просвіти», Педагогічного бюро Полтавського земства, Народного музею, (Центрального пролетарського музею Полтавщини), губернського Комітету охорони пам'яток, місцевого відділення Українського наукового товариства дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва, Центрального історичного архіву Полтавщини. Репресії 1930-х років і занепад краєзнавства. Створення Полтавського наукового товариства краєзнавців (ПНТК), яке діяло у 1990–2002 рр. (голова товариства доктор історичних наук, професор В. Є. Лобурець). Полтавська обласна організація спілки краєзнавців на чолі з доктором історичних наук, професором, ректором Полтавського університету економіки і торгівлі (ПУЕТ) О.О.Нестулею. Провідні краєзнавці краю: кандидат історичних наук, доцент Олександр Єрмак, доктор педагогічних наук, професор Борис Год, кандидат історичних наук, доцент Віктор Ревегук, директор Центру з дослідження історії Полтавщини Полтавської обласної ради, заслужений вчитель України Олександр Білоусько, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Людмила Бабенко, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри ПУЕТ Ірина Петренко, кандидат історичних наук Валерій Рекрут, кандидат історичних наук, доцент Юрій Вільховий, краєзнавці Віталій Григор'єв, Іван Дудник, Дмитро Лобода та ін. Краєзнавці-науковці ПНПУ імені В.Г. Короленка.

Змістовий модуль 2.

Історичне краєзнавство у ЗЗСО

Тема 9. Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури

Пізнавальний та соціально-інформаційний потенціал сучасного історичного краєзнавства. Організаційні форми та функції краєзнавства. Освітнянське краєзнавство. Краєзнавча діяльність бібліотек. Архівні матеріали в краєзнавчих дослідженнях. Краєзнавча робота в музейних закладах. Туристичне краєзнавство.

Особливості краєзнавчої роботи у закладах вищої освіти. Нормативні курси і спецкурси з історичного краєзнавства. Використання краєзнавчого матеріалу при вивченні історичних дисциплін. Дипломні і курсові роботи на краєзнавчу тематику. Історико-краєзнавчі дослідження вчених і студентів.

Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень. Історія населених пунктів. Містознавство. Демографія в історико-краєзнавчих дослідженнях. Соціальна історія краю. Мікроісторія. Ментальність, звичаї. Пам'яткознавство. Музеєзнавство. Генеалогічні дослідження в історичному краєзнавстві.

Участь викладачів вузів у написанні історії міст і сіл області. Розробка екскурсійних маршрутів та освоєння навиків їх проведення. Залучення студентів до активних краєзнавчих пошуків шляхом проведення краєзнавчої практики.

Краєзнавча діяльність студентських товариств і об'єднань. Краєзнавчі походи та мандрівки. Краєзнавча тематика на сторінках вузівських газет.

Тема 10. Теоретико-методологічні, організаційні та навчально-методичні аспекти краєзнавчої роботи вчителя-історика

Проблема джерел, видів краєзнавчого матеріалу та дидактичні умови їхнього ефективного використання. Основні групи краєзнавчих джерел: документальні та живі. Класифікація краєзнавчих джерел у дослідженнях М.Ю. Костриці та В.В. Обозного. Основні джерела надходження краєзнавчого матеріалу: краєзнавча література; місцева преса, повідомлення місцевого радіо і телебачення; власні спостереження учителя та учнів за працею людей своєї місцевості; матеріали краєзнавчого музею, куточків; посібники, ілюстрації, розповіді старожилів про свій край.

Дидактичні умови ефективного використання краєзнавчого матеріалу. Умови підготовки до уроку з використанням краєзнавчого матеріалу. Дійсність згадуваних подій. Доступність

матеріалу. Уміння правильно використовувати наявний краєзнавчий матеріал. Відповідність краєзнавчого матеріалу завданням і змісту шкільного курсу історії України. Значущість краєзнавчого матеріалу. Оформлення бібліографії. Облік матеріальних джерел.

Підготовка до уроку. Визначення методів і прийомів застосування краєзнавчого матеріалу. Факультативні заняття з історичного краєзнавства. Розподіл факультативів за змістом: краєзнавчі та загальноісторичні з використанням місцевого матеріалу. Дослідницька спрямованість як визначальна умова успішної діяльності факультативу. Програма і методичні рекомендації проведення факультативних занять з історичного краєзнавства. Форми і методи навчання. Методичні схеми і рекомендації вивчення краєзнавчих об'єктів; екскурсії до краєзнавчого мезую; тематичні розповіді екскурсовода і керівника факультативу; навчально-практичні роботи, лабораторні (з документами, архівними матеріалами з історії краю); практикуми в місцевому архіві; тематичні походи та експедиції; конференції з історії краю; організація книжкових тематичних виставок і занять з бібліографії краю; роботи з краєзнавчими текстами; дидактичні ігри з краєзнавства; зустрічі зі славетними земляками; ярмарка народних пісень, предметів побуту. Написання рефератів про історію рідного краю (міста, села, вулиці). Складання власного родоводу. Створення секції «Пам'ять родоводу».

Тема 11. Розвиток шкільного історичного краєзнавства в Україні

Розвиток шкільного краєзнавства в Україні, його етапи. Братські школи, академії, колегіуми, церковні школи у процесі зародження шкільного краєзнавства (XVI – XVII ст.). Упровадження елементів краєзнавчої роботи у процес навчання і виховання у школах Росії (XVIII ст.). Активізація шкільного краєзнавчого руху у другій половині XIX століття. К.Д. Ушинський та основи теорії шкільного краєзнавства. Батьківщинознавство. Краєзнавча діяльність «Руської трійці» та її роль у становленні шкільного краєзнавства України.

Розвиток шкільного краєзнавства у добу національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.) І.М. Стешенко. Посилення краєзнавчої підготовки педагогічних кадрів. «Просвіти» у становленні шкільного краєзнавства.

Шкільне історичне краєзнавство в радянській період, основні напрями розвитку. Український комітет краєзнавства та його внесок у розвиток освітянського краєзнавства. А.С. Макаренко про

краєзнавство як важливий чинник формування колективу.

Розвиток шкільного історичного краєзнавства у 1930-і роки. Всесоюзні дитячі експедиції. Шкільний краєзнавчий рух у 1950 – 1980 рр. Підготовка багатотомної «Історії міст і сіл Української РСР» як поштовх до активізації шкільного історичного краєзнавства радянської доби.

Шкільний краєзнавчий рух у незалежній Україні.

Всеукраїнська спілка краєзнавців та її роль у розвитку шкільного краєзнавства учнівської молоді. Рух учнівської молоді України до збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу «Моя земля – земля моїх батьків». Всеукраїнська туристсько-краєзнавча експедиція «Краса і біль України». Історико-географічна експедиція «Сім чудес України». Історико-географічна експедиція «Історія міст і сіл України». Програма «Пізнай свою країну».

Розвиток шкільного музейного краєзнавства. «Положення про музей при закладі освіти системи Міністерства освіти України» (1997 р.). Мала академія наук та її роль у розвитку новітніх учнівських науково-дослідних робіт з історичного краєзнавства. Організаційні центри шкільного історичного краєзнавства та нормативно-методичне забезпечення шкільного краєзнавчого руху. Традиційні та нові форми шкільного краєзнавства.

Тема 12. Шкільне історичне краєзнавство у системі національної освіти України

Особливості шкільного краєзнавства. Історичне краєзнавство - один з елементів історичної освіти в школі. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії. Шляхи встановлення зв'язку між краєзнавчим і загальноісторичним матеріалом: формування цілісних знань з історії держави і краю; співставлення загальноісторичних подій з місцевими; встановлення синхронності подій; постановка спеціальних завдань для порівняльного розгляду соціально-економічного та культурного розвитку краю в різні історичні періоди. Типи краєзнавчих уроків: урок-лекція; урок-бесіда; урок у шкільному музеї; уроки-екскурсії, уроки з елементами краєзнавства.

Використання журнальних і газетних публікацій на краєзнавчу тематику у навчальному процесі. Аналіз краєзнавчих публікацій на сторінках обласних, районних та відомчих газет (реферування).

Шкільне краєзнавство як освітньо-пізнавальна, пошуково-дослідницька й перетворювальна, суспільнокорисна праця учнів під керівництвом учителя. Загальні та власні теоретичні положення

шкільного історичного краєзнавства. Нова таксономічна одиниця «історико-географічний район» як об'єкт краєзнавчого вивчення. П'ять регіонів сучасної України. Методологічні засади шкільного краєзнавства. Принципи історизму, об'єктивності й науковості. Методи аналізу і синтезу. Специфіка засадничої бази шкільного краєзнавства. Патріотична спрямованість, науковість, природовідповідність, оптимальне поєднання дослідної і суспільнокорисної діяльності, комплексність, систематичність, планомірність, наступність, координованість. Зв'язок дитячих краєзнавчих установ з місцевими державними і громадськими краєзнавчими установами і закладами. Поєднання дитячого самоуправління з педагогічним керівництвом. Гласність та змагальність. Перманентні зміни теоретичних і методологічних напрацювань у краєзнавчій діяльності учнів. Зміст історичного краєзнавства у навчальних програмах для ЗЗСО України.

Дві форми шкільного історичного краєзнавства: 1) навчальне (програмне) історичне краєзнавство має два напрями роботи – урочний і позаурочний; 2) позакласне історичне краєзнавство з двома напрямками роботи: шкільний туризм, організація та проведення краєзнавчих експедицій.

Тема 13. Позакласне історичне краєзнавство і методи й прийоми краєзнавчої роботи

Історичне краєзнавство у позашкільній і позакласній роботі, його форми: масові (екскурсії, походи, експедиції, вечори, вікторини, олімпіади, конференції, створення шкільних музеїв, кутків); групові (гуртки, клуби, лекторії, товариства, виставки, видання рукописних книг, журналів, стінних газет, бюлетенів); індивідуальні творчі роботи учнів: письмові роботи на краєзнавчу тематику (твори, реферати, повідомлення читання і реферування краєзнавчої літератури, робота з експонатами музею, підготовка доповідей, повідомлень, запис переказів, легенд, спогадів, опис родоводу соціологічні дослідження, виготовлення наочних посібників), літопис краєзнавчого об'єкту; написання біографій видатних людей краю; літературна обробка спогадів учасників та очевидців історичних подій.

Шкільний історико-краєзнавчий музей, його завдання і значення. Етапи створення музею: теоретична і методична підготовка школярів до пошукової роботи, організація практичної роботи по збору матеріалу, його наукове опрацювання, розробка плану експозиції, облік та зберігання фондів. Особливості підготовки і

проведення краєзнавчої екскурсії. Методика організації та проведення роботи історико-краєзнавчого гуртка. Особливості побудови програми. Шкільний музей як організаційно-методичний центр краєзнавчої роботи. Напрями роботи шкільних музеїв. Основні принципи і методика створення шкільного музею. Комплектування фондів шкільного історико-краєзнавчого музею. Історико-краєзнавча робота в шкільних музеях.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістовних модулів	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	у тому числі:				у тому числі:			
	Лекції	Семінарські/практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Лекції	Семінарські/практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
ЗМ 1. Теорія та історія історичного краєзнавства								
Тема 1. Вступ. Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. Понятійно-термінологічна система історичного краєзнавства. Зародження та етапи становлення краєзнавчого руху.	2			5	2			6
Тема 2. Розвиток історичного краєзнавства в	2	2		2				2

Україні в другій половині XIX – на початку XX століття.								
Тема 3. Історико-краєзнавчі дослідження у міжвоєнний період.	2	2		2				2
Тема 4. Історичне краєзнавство в Україні у другій половині XX – на початку XXI століття. Основні тенденції розвитку.	2	2		5	2			10
Тема 5. Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень.	2	4		5		2		10
Тема 6. Методика регіональних розвідок та методи їх використання в історичному краєзнавстві.	2	2		5				4
Тема 7. Розвиток історичного краєзнавства на Полтавщині: від зародження до сьогодення.	2	2		5				6
Тема 8. Історія рідного краю: етапи та особливості	2			5				10

дослідження. Провідні краєзнавчі Полтавщини.								
Разом за ЗМ 1	16	14		34	4	2		50
ЗМ 2. Історичне краєзнавство у ЗЗСО								
Тема 9. Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури.	2	2		8				12
Тема 10. Теоретико- методологічні, організаційні та навчально- методичні аспекти краєзнавчої роботи вчителя- історика.	2	2		8	2			11
Тема 11. Розвиток шкільного історичного краєзнавства в Україні.	2	2		8				12
Тема 12. Шкіль- не історичне краєзнавство у системі національної освіти України.	1	2		8		2		12
Тема 13. Позакласне історичне крає- знавство і мето- ди й прийоми краєзнавчої роботи.	1	2		6		2		11
Разом за ЗМ 2	8	10		38	2	4		58
Разом	24	24		72	6	6		108

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	<i>Не передбачено навчальним планом</i>		

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Історичне краєзнавство як галузь знань і напрям історичних досліджень	2	
2	Зародження та становлення краєзнавчого руху в Україні	2	
3	Історичне краєзнавство в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття	2	2
4	Історичне краєзнавство в Україні (1945-1991 рр.)	2	
5	Історичне краєзнавство в незалежній Україні	2	2
6	Історичне краєзнавство на Полтавщині	2	2
7	Провідні краєзнавці Полтавщини: зустріч із найвидатнішими дослідниками історії краю	2	
8	Форми і методи краєзнавчої роботи в ЗЗСО	2	
9	Практична робота в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського	2	
10	Практична робота в Державному історико-культурному	2	

	заповіднику «Поле Полтавської битви»		
11	Практична робота в Полтавському художньому музеї (галерея мистецтв) імені Н. Ярошенко	2	
12	Практична робота в музею-садибі І. Котляревського	2	
Разом годин за семестр		24	6

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	<i>Не передбачено навчальним планом</i>		

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Змістовий модуль 1.			
1.	Вступ. Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. Понятійно-термінологічна система історичного краєзнавства. Зародження та етапи становлення краєзнавчого руху.	5	6
2.	Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття.	2	2
3.	Історико-краєзнавчі дослідження у міжвоєнний період.	2	2

4.	Історичне краєзнавство в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Основні тенденції розвитку.	5	10
5.	Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень.	5	10
6.	Методика регіональних розвідок та методи їх використання в історичному краєзнавстві.	5	4
7.	Розвиток історичного краєзнавства на Полтавщині: від зародження до сьогодення.	5	6
8.	Історія рідного краю: етапи та особливості дослідження. Провідні краєзнавці Полтавщини.	5	10
Разом за ЗМ 1		34	50
Змістовий модуль 2.			
9.	Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури.	8	12
10.	Теоретико-методологічні, організаційні та навчально-методичні аспекти краєзнавчої роботи вчителя-історика.	8	11
11.	Розвиток шкільного історичного краєзнавства в Україні.	8	12
12.	Шкільне історичне краєзнавство у системі національної освіти України.	8	12
13.	Позакласне історичне краєзнавство і методи й прийоми краєзнавчої роботи.	6	11
Разом за ЗМ 2		38	58
Разом годин за семестр		72	108

Тематика індивідуальних навчально-дослідницьких завдань
(за наявності у структурі самостійної роботи)

Форми поточного та підсумкового контролю

Усні відповіді на практичних заняттях, тести (тематичні, модульні, підсумкові), письмова самостійна робота, реферати та реферативні повідомлення, усний екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Залік I семестр

Розподіл балів (за максимальними значеннями) та послідовність їхнього накопичення за результатами аудиторної, самостійної роботи та модульного контролю															Сума
Змістовий модуль №1										Змістовий модуль №2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	МКР	T9	T10	T11	T12	T13	МКР	
5	5	5	5	5	5	5	5	15	6	6	6	6	6	15	100

Шкала оцінювання успішності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності за 100-бальною шкалою	Форма семестрового контролю
	залік
	Значення оцінки
90 – 100	зараховано
75-89	
60-74	
35-59	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення

Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні, архівні та музейні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

СИЛАБУС

Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014.03 Середня освіта (Історія)
Предметна спеціальність (спеціалізація)	-
Освітня програма	«Середня освіта (Історія)»
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Статус освітнього компонента	вибірковий освітній компонент
Період викладання	1-й рік навчання, 2-й семестр
Форма навчання	Денна, заочна
Мова навчання	українська
Кредити ЄКТС / загальна кількість годин	4/120
Формат освітнього компонента	Лекції, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, консультації, реферати, презентації, модульна контрольна робота

Форма контролю	залік	
Матеріально-технічне забезпечення	Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс дисципліни, навчальна та навчально-методична література, карти, атласи, бібліотечні фонди, інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали	
Сторінка ОК		
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧІВ		
ДЕННА ФОРМА		
	Лекції	Практичні
ПІБ	Петренко Ірина Миколаївна	Петренко Ірина Миколаївна
Науковий ступінь	доктор історичних наук	доктор історичних наук
Вчене звання	професор	професор
Профайл	http://historic.pnpu.edu.ua/index.php/petrenko_portfolio/	http://historic.pnpu.edu.ua/index.php/petrenko_portfolio/
E-mail	poonsku@ukr.net	poonsku@ukr.net
Консультації	відповідно до затвердженого графіка викладачів кафедри всесвітньої історії, релігієзнавства та методик, їх викладання (щоп'ятниці з 14.30 до 17.00) або, у разі виникнення потреби, в інший час і спосіб (очно або on-line, індивідуально або для групи)	відповідно до затвердженого графіка викладачів кафедри всесвітньої історії, релігієзнавства та методик, їх викладання (щоп'ятниці з 14.30 до 17.00) або, у разі виникнення потреби, в інший час і спосіб (очно або on-line, індивідуально або для групи)
ЗАОЧНА ФОРМА		
	Лекції	Практичні
ПІБ	Порох Наталія Василівна	Порох Наталія Василівна
Науковий ступінь	кандидат історичних наук	кандидат історичних наук
Вчене звання	доцент	доцент

Профайл	http://historic.pnpu.edu.ua/index.php/besedina/	http://historic.pnpu.edu.ua/index.php/besedina/
Е-mail	fhg.besedina@gsuite.pnpu.edu.ua	fhg.besedina@gsuite.pnpu.edu.ua
Консультації	Щовівторка (14:40-16:00), (51 кабінет, з можливістю дистанційної роботи на платформах ZOOM та Google-class)	Щовівторка (14:40-16:00), (51 кабінет, з можливістю дистанційної роботи на платформах ZOOM та Google-class)

АНОТАЦІЯ ДО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Короткий опис, особливості, переваги	<p>Важливі й відповідальні завдання відродження історичної правди, духовності й культури в Україні обумовлюють необхідність глибокого та всебічного осмислення великого і багатогранного досвіду, набутого українським краєзнавством, визначення його специфіки в окремих регіонах нашої держави. Демократичне за своїм змістом, характером і спрямуванням краєзнавство зіграло важливу роль у збереженні самобутності українського народу, його яскравих і багатотисячолітніх традицій безпосередньо на регіональному рівні.</p> <p>Вивчення і узагальнення закономірностей та особливостей розвитку краєзнавства має не лише теоретичне, а і прикладне значення. Опанування дисципліни сприятиме виробленню загальних і фахових компетентностей майбутнього вчителя історії, особливо в питанні дослідження рідного краю і організації творчо-пошукової роботи учнів у закладах освіти, розвитку шкільного музейництва, вдосконалення системи охорони пам'яток, стане важливим чинником формування національної самосвідомості учнівського колективу.</p>
Мета	засвоєння студентами системи знань з історичного краєзнавства та історичної регіоналістики, теоретичних і практичних засад його розвитку; формування у студентів фахового розуміння, вмінь і навичок організації краєзнавчої діяльності учнів; оволодіння методикою історико-краєзнавчих розвідок, формування національної свідомості молоді, вироблення її громадянської позиції.
Передреквізити	«Історія первісного суспільства», «Історія Стародавнього Сходу», «Археологія», «Етнографія України», «Історія України», «Новітня історія слов'янських народів».
Постреквізити	-

<p>Загальні компетентності, якими повинен оволодіти здобувач після завершення вивчення освітнього компонента</p>	<p>ЗК 2. Якість та етичні зобов'язання. Знання стандартів, необхідних для наукового дослідження та публікацій, включаючи критичну обізнаність і інтелектуальну чесність.</p> <p>ЗК 8. Здатність використовувати інструментарій гуманітарних наук в освітньо-науковому процесі середньої школи. Знання ресурсів, доступних для проведення історико-педагогічних досліджень.</p>
<p>Фахові компетентності, якими повинен оволодіти здобувач після завершення вивчення освітнього компонента</p>	<p>ФК 2. Здатність до самостійного пошуку, аналізу, систематизації й інтерпретації різних джерел (електронних, письмових, усних тощо) історії України та всесвітньої історії; спроможність до критичного аналізу тенденційної інформації, тлумачення її необ'єктивності.</p> <p>ФК 9. Здатність використовувати професійну і предметну термінологію та форми її вираження в усній та письмовій формах українською мовою.</p> <p>ФК 13. Здатність до теоретичного планування, розробки і реалізації науково-дослідних та освітньо-педагогічних проєктів.</p>
<p>Результати навчання <i>(ПРН – для обов'язкових)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - розуміння змісту історичного краєзнавства, його специфіки, етапів розвитку у контексті домінуючих політичних і культурних тенденцій; - засвоєння теоретико-методологічних основ історичного краєзнавства, його джерельної бази, знань про розвиток краєзнавчих досліджень в Україні, пам'яткознавчої та пам'яткоохоронної роботи, краєзнавчої діяльності музеїв,

<p><i>освітніх компонентів, РНД – для вибіркової освітніх компонентів)</i></p>	<p>шкільного краєзнавства, взаємозв'язку краєзнавства і туризму, пам'яток регіонів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - опанування термінологічним інструментарієм історичного краєзнавства та розуміння його зв'язків з іншими історичними дисциплінами; - розуміння ролі історичного краєзнавства як могутнього засобу пробудження національної самосвідомості українського народу, його національної історичної пам'яті в процесі утвердження незалежної української держави; - розуміння сутності історичного краєзнавства як чинника патріотичного виховання дітей та молоді; - вміння застосовувати фахові компетенції та здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання, пов'язані з організацією краєзнавчої роботи в загальноосвітніх закладах, а також використовувати краєзнавчу інформацію під час викладання шкільних курсів історії у ЗЗСО; - опанування методами історико-краєзнавчої роботи, пошуку та опрацювання основних груп джерел: писемних, речових та усних; - розуміння важливих культурних, суспільно-політичних та економічних процесів регіональної історії як складової частини загальноукраїнського історичного та культурного процесу; - орієнтація у сутності історико-краєзнавчих шкіл (школи В. Антоновича, М. Грушевського, Д. Багалія, П. Тронька), знання творчих надбань краєзнавців Полтавщини; - проведення власних історико-краєзнавчих розвідок та організація історико-краєзнавчої та пошукової роботи в загальноосвітній школі; - здійснення комунікації з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот; - виконання науково-дослідної роботи на краєзнавчу тематику та презентація своїх досягнень при виконанні курсових робіт, на засіданнях студентського наукового гуртка, на наукових конференціях з історичного краєзнавства; - використання у фазовій діяльності знання гуманітарних і соціальних наук, оцінювання політичних, економічних, культурних і соціальних подій і явищ; - застосування сучасних методик у процесі популяризації історії рідного краю.
--	---

ПОЛІТИКА КУРСУ

Успішному вивченню дисципліни «Історичне краєзнавство у ЗЗСО» сприяють відвідування й конспектування лекцій, матеріали яких становлять своєрідний “скелет” теми, базову структуру необхідних знань. Поглиблені знання з теми студенти отримують, готуючись до практичних занять та виконуючи завдання для самостійної роботи. При підготовці до практичних занять важливим є опрацювання рекомендованої до теми літератури, а не лише матеріалів лекцій та підручника. Заохочується вільне володіння підготовленим матеріалом (а не читання конспекту), оперування зазначеним до кожної теми переліком понять та термінів. Дискусія повинна бути творчою, змістовною, доказовою, коректною. На кожному практичному занятті викладач оцінює підготовлені студентами виступи, активність у дискусії, вміння формулювати та відстоювати власну позицію. При виконанні завдань потрібно дотримуватися визначених строків. У разі пропуску занять знання матеріалу перевіряється у визначеній разом зі студентом формі (тестовий контроль або співбесіда). Правила поведінки на заняттях (лекційних і практичних) відповідають вимогам загального етосу (не запізнюватися, дотримуватися культури мовлення, поважати думку інших тощо). Виконання завдань і робота на заняттях має відповідати вимогам Кодексу академічної доброчесності Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Дотримання цінностей доброчесності (повага, довіра, справедливість, відповідальність, чесність) є обов’язковим. Мовою викладання є українська.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Групові (лекційні і практичні заняття), самостійна робота, індивідуальні консультації, дискусії, робота в інтернет-класі; словесний, наочний, пояснювальний, проблемний та частково-пошуковий.

КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Методи конт-ролю	Усний, письмовий, тестовий	
Критерії оцінювання аудиторної роботи	5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову та додаткову літератур; правильно розв’язані усі тестові завдання.
	4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває

		зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
	3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину тестових завдань.
	2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
	1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
	0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
	Доповнення до виступу:	
	2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
	1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Критерії оцінювання самостійної роботи	Самостійна робота перевіряється під час завершення вивчення курсу, на останніх практичних заняттях. Самостійна робота має творчо-пошуковий характер, виконується розгорнуто у письмовій (друкованій) формі. Оцінюється системність проведеної роботи, коректність, логіка викладу, глибина.	
Критерії оцінювання модульних контрольних робіт	Запитання модульної контрольної роботи (МКР) мають проблемний або тестовий характер і відображають увесь навчальний матеріал дисципліни. Кожне питання, включене до варіанту МКР, позначене відповідною кількістю балів за його правильне виконання. Максимальна кількість балів за МКР - 10 балів.	
Критерії оцінювання екзамену	<i>(за наявності)</i>	
Шкала оцінювання успішності студентів	Сума балів, накопичених студентом у процесі вивчення освітнього компонента	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з освітнього компонента
	90-100	Вільне володіння засвоєним матеріалом із історичного краєзнавства у закладах освіти, глибоке й всебічне розкриття теоретичних питань, розуміння засад організації краєзнавчої роботи з дітьми у закладах освіти, оперування науковою термінологією, залучення при відповіді рекомендованої до опрацювання літератури, здійснення глибинного аналізу й висновків.
	89-75	Достатньо повне володіння основним матеріалом, розуміння засад організації краєзнавчої роботи з дітьми в ЗЗСО, обґрунтований виклад матеріалу, розкриття змісту теоретичних питань в

		основному, залучення при цьому опрацьованої літератури, використання наукової термінології, але подекуди присутня недостатня глибина й аргументація, неістотні неточності.
	60-74	Посереднє володіння вивченим матеріалом із історичного краєзнавства у закладах освіти, відтворення основного змісту матеріалу, знання окремої літератури, відсутній глибокий аналіз і всебічне обґрунтування ключових питань, слабке розуміння наукової термінології, істотні неточності.
	34-59	Часткове володіння вивченим матеріалом із історичного краєзнавства у закладах освіти, його фрагментарне відтворення, нечіткі уявлення про основні теоретичні питання дисципліни, допускаються істотні помилки, нерозуміння основної наукової термінології.
	0-35	Володіння навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускаються істотні помилки, відповіді лише на запитання, що потребують однослівної відповіді. Результати навчання переважно або повністю відсутні.

ДИДАКТИЧНА КАРТА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА									
Форми організації навчальної діяльності	Лекції		Практичні / семінарські заняття		Лабораторні заняття		Самостійна робота		Оцінювання (к-сть балів)
	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	
Змістовий модуль 1. Теорія та історія історичного краєзнавства									
Тема 1.1. Вступ. Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. Понятійно-термінологічна система історичного краєзнавства. Зародження та етапи становлення краєзнавчого руху.	2	2					5	6	5
Тема 1.2. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття.	2		2				2	2	5
Тема 1.3. Історико-краєзнавчі дослідження у міжвоєнний період.	2		2				2	2	5
Тема 1.4. Історичне краєзнавство в Україні у другій половині XX – на початку XXI століття. Основні тенденції розвитку.	2	2	2				5	10	5
Тема 1.5. Основні напрями історико-краєзнавчих досліджень.	2		4	2			5	10	5
Тема 1.6. Методика регіональних розвідок та	2		2				5	4	5

методи їх використання в історичному краєзнавстві.									
Тема 1.7. Розвиток історичного краєзнавства на Полтавщині: від зародження до сьогодення.	2		2				5	6	5
Тема 1.8. Історія рідного краю: етапи та особливості дослідження. Провідні краєзнавці Полтавщини.	2						5	10	5
Модульна контрольна робота 1									10
Змістовий модуль 2. Історичне краєзнавство у ЗЗСО									
Тема 2.1. Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури.	2		2				8	12	6
Тема 2.2. Теоретико-методологічні, організаційні та навчально-методичні аспекти краєзнавчої роботи вчителя-історика.	2	2	2				8	11	6
Тема 2.3. Розвиток шкільного історичного краєзнавства в Україні.	2		2				8	12	6
Тема 2.4. Шкільне історичне краєзнавство у системі національної освіти України.	1		2	2			8	12	6
Тема 2.5. Позакласне історичне краєзнавство і методи й прийоми краєзнавчої роботи.	1		2	2			6	11	6
Модульна контрольна робота 2									15
Всього (к-сть год)	24	6	24	6			72	108	
Розподіл балів	Аудиторна робота								48/12
	Самостійна робота								72/108
	Усього балів								100

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основні

1. Бенедюк В.В. Краєзнавство. Психолого–педагогічні основи краєзнавчої роботи. Луцьк: ВАТ Волинська обл. друкарня, 2005. 110 с.
2. Бесєдіна (Порох) Н. Збиральницька і фондова робота музейних закладів Полтавщини наприкінці 1950-х – 1980-х роках. Сучасні проблеми національно-культурної ідентичності: регіональний вимір: Збірник статей і матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 вересня 2020 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. С. 237-244.
3. Вільховий Ю. В., Лобода Д.О., Сітарчук Р.А. Релігійний атлас Полтавщини (ілюстрований довідник-путівник релігійних організацій області): науково-популярне видання. За заг. ред. М. І. Степаненка. Полтава: Аструя, 2021. 184с.
4. Гайда Л. Музеєзнавство в закладах освіти: навч.-метод. посібник. Кіровоград: КОШПО, 2006. 106 с.
5. Життя для Справ, для Подвигу, для Людей: слово про професора Бориса Васильовича Гола. Упоряд. Р. Басенко, Н. Год; Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: АСМІ, 2021. 292 с.
6. Жук В. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини (VII ст. до н.е. – XVI ст.). Полтава-Кобеляки, 2003. 410 с.
7. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і пов'язані з ним історичні події. Полтава: АСМІ, 1993;
8. Заремба С. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. К.: Логос, 1995. 448 с.
9. Заремба С.З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. К., 1995.
10. Історичне краєзнавство в Українській РСР. К., 1989.
11. Кірішко Л.М. Формування національної свідомості школярів на матеріалах історії рідного краю. Класному керівнику усе для роботи: Науково-методичний журнал. 2011. № 7. С. 2-7.
12. Костриця М. Туристично-краєзнавча робота в школі: посібник для вчителя. К., 1985.
13. Кравець Н.В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти. 2016 рік, 156 с.
14. Кушнір Л., Гомля Л. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі. Витоки педагогічної майстерності. 2012. Випуск 10. С.166-169.

15. Лиховид О. Р. Організаційно-практичні аспекти краєзнавчої підготовки вчителя загальноосвітньої школи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2012. Випуск 24. С. 187–191.
16. Науково-методичні поради щодо організації краєзнавчої роботи з учнівською молоддю. Упорядники Т.І. Длінна, О.В. Волос. Миколаїв: ОППО, 2006. 64 с.
17. Оришко С. П. Виховні можливості туристсько-краєзнавчої діяльності. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 96–99.
18. Основи краєзнавства. Демідієнко О, Іонова О., Кузнецова В. Харків, 1999.
19. Основи краєзнавства: підруч. для студ. вищ. навч. закл. кол. авт.; за заг. ред. чл.-кор. НАНУ О. П. Реєнта. Х. : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2016. 276 с.
20. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв. Павло Горішевський, Марія Ковалів, Віктор Мельник, Світлана Оришко. Івано-Франківськ: Плай, 2005. 63 с.
21. Петренко І. М. Історик Віра Жук (1928-2008): життя, віддане науці. Київ: МІЛЕНІУМ, 2017. 516 с.
22. Петренко І.М. Єлизавета Милорадович (1832–1890) в українському суспільно-політичному русі. Полтава: ПУЕТ, 2013. 151 с.
23. Петренко І.М. Жінки в історії України Книжечка для середнього шкільного віку (Серія: книжечки з історії для дітей із сіл). К.: Фонд імені Гайнріха Бьоля, 2014. 25 с.
24. Петренко І.М. Історик Наталія Мірза-Авакянц (1888–1940?): життя і наукова спадщина. Полтава : ПУЕТ, 2014. 181 с.
25. Петренко І.М. Постать історикині Віри Жук (1928-2008) крізь призму української педагогічної біографістики // Лише той Учитель, хто живе так, як навчає: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю, присвяченої Всесвітньому дню філософії (Полтава, 17 листоп. 2022 р.) / уклад. : Л. Литвинюк, М. Чиркова, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського. Полтава : ПАНУ, 2023. С. 194-199.

	<p>26. Петренко І.М. Церковнопарафіяльні школи Лівобережної України в системі освітньої політики уряду Російської імперії (1884-1917 рр.). Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 161 с.</p> <p>27. Петренко І.М. Член штабу підпільної групи „Нескорена полтавчанка” Борис Серга (1921-1942). Полтава: Дивосвіт, 2007. 44 с.</p> <p>28. Петренко І.М. Шлюбно-сімейні відносини в повсякденному житті мирян Російської держави XVIII ст.: у 2 ч. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. Ч. 1. 276 с.; Ч. 2. 305 с.</p> <p>29. Петренко І.М. Шлюбно-сімейні відносини українців у другій половині XVIII ст. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. 119 с.</p> <p>30. Полтава. Історичний нарис. Полтава: Полтавський літератор, 280 с.</p> <p>31. Полтавщина. Історичний нарис. Голов. ред. В. О. Пашенко. Полтава: Дивосвіт, 2005. 592 с.</p> <p>32. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник. МОН України, Кам’янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. К.; Кам’янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.</p> <p>33. Трегубенко О.М. Особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах України. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2012. №4(239). Ч.ІІ. С.53-59.</p> <p>34. Трегубенко О.М. Розвиток шкільного природничого краєзнавства в Україні (20-80-ті роки ХХ століття): навч. посіб. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 197 с.</p> <p>35. Тронько П. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). К., 2000.</p>
<p>Додаткові</p>	<p>36. Беседіна (Порох) Н.В. Громадське музейництво як соціально-культурне явище в 50-80-х рр. ХХ ст. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К.-Донецьк, 2001. Вип. 19. С. 396-405.</p> <p>37. Беседіна (Порох) Н.В. Досвід і проблеми розвитку історичного краєзнавства на Полтавщині в 60-80-х рр. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2000. Вип. 11. С. 490-499.</p> <p>38. Беседіна (Порох) Н.В. З історії підготовки полтавського тому “Історії міст і сіл Української РСР”. Історія України:</p>

- Маловідомі імена, події, факти. К., 1999. Вип. 7. С. 440-444.
39. Бесєдіна (Порох) Н.В. Наукова і творча інтелігенція Полтавщини у підготовці багатотомної “Історії міст і сіл України”. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2001. Вип. 13. С. 225-243.
 40. Бесєдіна (Порох) Н.В. Підготовка “Історії міст і сіл Української РСР” на Полтавщині. Історична пам’ять. Наук. збірник. Полтава: АСМІ, 1999. №1-2. С. 110-115.
 41. Бесєдіна (Порох) Н.В. Формування науково-методичних і організаційних принципів підготовки та видання “Історії міст і сіл України” та шляхи їх реалізації (на матеріалах Полтавщини). Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2001. Вип. 12. С. 416-427.
 42. Козюра І.В. Внесок держаних установ Полтавщини в розвиток історико-краєзнавчих досліджень в 20-х рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 56 с.
 43. Козюра І.В. Історичне краєзнавство в навчальних закладах Лубенщини: [Історія і сучасність]. Історія та культура Лівобережжя України: Матеріали міжнарод. конф. К.; Ніжин, 1997. С. 190-197.
 44. Козюра І.В. Історичне краєзнавство Полтавщини в роки революції та громадянської війни (1917-1919 рр.). Ічня, 1997. 23 с.
 45. Козюра І.В. Короткий біографічний довідник: провідні краєзнавці Полтавщини 20-30-х рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 29 с. (Лубен. район. друкарня).
 46. Козюра І.В. Нищення провідних краєзнавчих кадрів Полтавщини в 20-30- і роки ХХ ст. Вісн. Харк. держ. ун-ту. 1997. №396: Історія. Вип.29. С. 150-159.
 47. Козюра І.В. Репресоване краєзнавство Полтавщини. Лубни: Лубен. район. друкарня, 1997. 18с.
 48. Козюра І.В. Розвиток історико-краєзнавчих досліджень на Полтавщині в 20-і роки ХХ ст. Проблемы истории и археологии Украины: К 140-летию со дня рождения академика Д.И.Багалея: Тез. докл. науч. конф. Харьк. обл. ист.-археол. о-во. Х., 1997. С. 87-88.
 49. Козюра І.В. Розвиток історичного краєзнавства на Лубенщині в 20-30 рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 36 с.
 50. Козюра І.В. Святитель Афанасій, Лубенський чудотворець. Матеріали міжнарод. конф. Молодых историков. ХУО МАСИ. Х., 1994. С. 146-150.

	<p>51. Козюра І.В. Становлення і розвиток історичного краєзнавства на Лубенщині в 1917-1925 рр. Добромисл. Полтава, 1997. №1-2. С. 150-156.</p> <p>52. Олішевська Ю.А. Шкільне географічне краєзнавство. Навчальний посібник. К.: «ФО-П Кравченко». 175 с.</p> <p>53. Петренко І.М. Актуальність вивчення наукової спадщини видатного кооператора і державника Бориса Мартоса (1879-1977) // Дискурс кооперативної освіти і практики у рефлексіях ХХІ ст. Матеріали І всеукр. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 18 листопада 2022 р.) / [редкол.: Ю. В. Телячий (гол.), С. В. Маркова, В. В. Дияк та ін.]. Хмельницький: ХКТЕІ, науковий відділ, 2022. С. 60-65.</p> <p>54. Петренко І.М. Вік Полтави у наукових дослідженнях історикині Віри Жук (1928–2008) // Шості Череванівські наукові читання (на пошану професора А. С. Череваня) : збірник наукових статей. Випуск VI. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 86-92.</p> <p>55. Петренко І.М. Діяльність у Полтаві німецької євангелічно-лютеранської громади «Примирення» // Держава і Церква в історії України : зб. наук. статей. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. VIII. С. 139-151.</p> <p>56. Петренко І.М. Джерела вивчення життєвого і наукового шляху архівістки, вченої-історика, педагога Віри Жук (1928-2008) // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи : матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 24 листопада 2022 р. / редкол. : І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2022. 288 С.160-166.</p>
<p>Електронні</p>	<p>57. Інститут історії України НАН України. Містить зміст та електронні версії кількох десятків історичних журналів. URL: http://www.history.org.ua</p> <p>58. http://litopys.org.ua/ – сайт, котрий спеціалізується на джерелах з історії України. Містить тексти літописів, щоденників, пам'ятки літератури, історичні мапи та документи.</p> <p>59. Рудницька Н.Ю. Використання вчителями краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі: історико-педагогічний. URL: http://studentam.net.ua/content/view/7801/97/</p>

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ (РЕКОМЕНДАЦІЇ) до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи студентів

Практичне заняття №1

«Історичне краєзнавство як галузь знань і напрям історичних досліджень»

План

1. Головні напрями краєзнавчого пошуку.
2. Форми краєзнавчої діяльності.
3. Історичне краєзнавство та історична регіоналістика.
4. Джерельне підґрунтя історико - краєзнавчих розвідок.
5. Терміни та поняття в історичному краєзнавстві.

Методичні вказівки

В розгляді даної теми студенти мають звернути увагу на такі наріжні проблеми, як то: сутнісне розуміння поняття «краєзнавство», краєзнавство в системі наукових досліджень і громадської діяльності; три форми краєзнавчої роботи (наукова, громадська та навчально-освітня відповідно до суб'єктів краєзнавчого пошуку). В підготовці до заняття зацентуватися на усвідомленні об'єктно-предметної сфери різних видів краєзнавства – географічного, історичного, соціокультурного. Обов'язковим є оперування термінологічним інструментарієм історичного краєзнавства («регіон», «край», «історична регіоналістика», «територія», «пам'ятка», «пам'ятник», «культурна спадщина» та «культурні цінності»).

Інформаційні ресурси

1. *Андерсон В.* Проблеми регіоналізації України: теорія, практика, перспективи. Розвиток України в регіональній перспективі: політичні, економічні, соціальні проблеми регіоналізації. К., 2002.
2. *Верменич Я.* Історична регіоналістика в Україні. Український історичний журнал. 2001. № 6; 2002. № 2.
3. *Верменич Я.* Історична регіоналістика в Україні: спроба концептуального аналізу. К., 2003;
4. *Жупанський Я., Круль В.* Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства. Краєзнавство. 1994. №2.
5. *Макарчук С.* Історичні не писемні джерела з історії України. Львів, 2002.
6. *Скрипник П., Горбик В.* До питання про історичне

- районування України. Укр. іст. журн. 1995. № 2.
7. Енциклопедія етнокультурознавства. Понятійно-термінологічний інструментарій, концептуальні підходи. Ч. I. Кн. I. К., 2000.
 8. *Лисяк-Рудницький І.* Проблеми термінології та періодизації в українській історії. Історичні есе. У 2-х т. Т. 1. К., 1994.
 9. *Троян С.С., Будз М.Д.* Термінологічний словник із методики країнознавчих досліджень. Рівне, 2002.
 10. *Тронько П.* Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). К., 2000.
 11. Історичне краєзнавство в Українській РСР. К., 1989.

Практичне заняття №2

«Зародження та становлення краєзнавчого руху в Україні»

План

1. Витоки історичного краєзнавства.
2. Історико - краєзнавчі знання в пізньому середньовіччі та в ранньомодерну добу.
3. Економіко-географічний етап у формуванні джерельної бази регіонаознавства.
4. Краєзнавчий рух на українських землях у першій половині XIX ст.: від емпірики до наукового осмислення.

Методичні вказівки

Студенти мають чітко виокремити основні етапи в генезі та еволюції історичного краєзнавства в його українському вимірі; мусять усвідомити практичну й пізнавальну парадигми краєзнавчого пошуку. В підготовці до заняття варто актуалізувати вже наявні знання з давньої та середньовічної історії України, засвідчити своє вміння працювати з джерелами. Характеризуючи цілеспрямовано - описовий етап, звернутися до праць Г.- Л. де Боплана, Е. Лясоти, О.Рігельмана, видань В.Рубана. Доцільно не лише знати про головні статистичні описи XVIII ст. – 1 пол. XIX ст., а й розкрити значення доробку М. Маркевича, діячів «Руської трійці» в краєзнавчому аспекті. Кінцево необхідно довести, що історичне краєзнавство на середину XIX ст. підійшло до вповні наукового осмислення, тлумачення зібраного матеріалу.

Інформаційні ресурси:

1. *Верменич Я.* Становлення інформаційної системи та інфраструктури регіоналістики в Україні кінця XIII-XIX ст.

- Історіографія історії України. Вип.14. К., 2004.
2. *Горинь В.І., Купчинський О.А., Стеблій Ф.І* та ін. "Руська трійця" в історії суспільно-політичного руху і культури України. К., 1987.
 3. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні. К., 1994. Т.1. С. 123.
 4. *Макарчук С.* Писемні джерела з історії України. Львів, 1999.
 5. *Наливайко Д.* Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст. К., 1998.
 6. *Сосса Р.І.* Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. Короткий нарис. К., 2000.

Практичне заняття №3

«Історичне краєзнавство в Україні в другій половині XIX – на початку XX століття»

План

1. Виокремлення історичного краєзнавства в специфічний напрям наукових досліджень.
2. М. Костомаров: ідеї федералізму в контексті історичного бачення.
3. «Обласництва» В. Антоновича як принцип і пріоритетний напрям історичного дослідження.
4. «Горизонтальний» («обласний») принцип історичної регіоналістики Д. Багалія.
5. Історико - регіональні дослідження Д. Яворницького.
6. Історичне краєзнавство в Галичині (М. Грушевський і його школа, І. Франко).
7. Громадівці Наддніпрянщини в історико - краєзнавчих дослідженнях.
8. Губернські учені архівні комісії у вивченні історії окремих місцевостей України.

Методичні вказівки

Даною темою започатковується період уповні наукових історико-краєзнавчих розробок. Студенти мають осягнути внесок велитів історичної науки — М Костомарова, В.Антоновича, М.Грушевського та їх учнів — у розвиток історичного краєзнавства; зрозуміти сутність «обласництва» як принципу та, водночас, і напряму історико-краєзнавчого пошуку. Доцільно підготувати й виголосити на занятті повідомлення про діяльність Д.Багалія, М.Молчановського, П.Голубовського, М.Дашкевича,

О.Лазаревського та Д.Яворницького в царині краєзнавства. В центрі уваги — постать М.Грушевського та доробок його учнів із «львівської школи»(О.Терлецького, М.Кордуби, С.Томашівського, С.Рудницького, Ю.Целевича, З.Кузелі, І.Джиджори, І.Кривецького, І.Крип'якевича).Змістовні інформації про перелічених учених є дуже бажаними.

Інформаційні ресурси

1. *Білолус В.* Етнографічні дослідження на західноукраїнських землях у третій чверті XIX ст. Львів, 2000.
2. *Козицький А.* Український краєзнавчий рух Східної Галичини у міжвоєнний період. Краєзнавство і туристка. Львів. 1995. №1.
3. *Колесник М.П.* Історичне товариство Нестора-літописця та його вклад в розвиток історичної науки в Україні. Укр. істор. журнал. 1995. № 5.
4. *Педич В.* Історична школа М. Грушевського у Львові танародницький напрям українській історіографії В. Антоновича. Четверта академія пам'яті професора Володимира Антоновича. 26-27 березня 1998 р. Доповіді і повідомлення. К., 1999.
5. *Франко І.* Галицьке краєзнавство. Зібрання творів у 50-ти тт. Т. 46. Кн. 2. К., 1986.
6. Матеріали з історії народознавства в Україні. Каталог етнографічних програм (друга половина XIX – XX ст.). Уклала О. Боряк. К., 1994.

Практичне заняття №4

«Історичне краєзнавство в Україні (1945-1991 рр.)»

План

1. Відновлення історико - краєзнавчих досліджень.
2. Інституалізація української школи регіоналістичних студій (кінець 60-х – 80-ті роки XX століття). Практик, теоретик і літописець краєзнавчої справи П. Тронько.
3. Пам'яткознавство: регіональні аспекти.

Методичні вказівки

Нові явища в розвитку історичної науки загалом і краєзнавства зокрема необхідно аналізувати в контексті тих політичних процесів, які розгорталися в СРСР і в Радянській Україні. Потрібно

виокремити ті чинники, котрі сприяли поживленню а, згодом, і піднесенню краєзнавчих студій. Підготувати повідомлення про тодішніх «нетрадиційних» радянських істориків, як-то: М.Брайчевський, В.Гайдуцький, В. Грабовецький, О.Апанович, Г.Крип'якевич, які своїм доробком підважували пануючі ідеологи (виступи за результатами виконання індивідуальних завдань). Закцентувати увагу на з'яві та плідній праці школи регіознавців П.Тронька і, зокрема, виданню 26-томної «Історії міст і сіл Української РСР»; низці інших краєзнавчих праць; на відродженні Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Інформаційні ресурси

1. *Верменич Я.* Історична регіоналістика в Україні: спроба концептуального аналізу. К., 2003.
2. Всеукраїнська спілка краєзнавців. Від "А" до "Я". Довідник. К., 2001.
3. Історичне краєзнавство в Українській РСР. К., 1989.
4. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи. К., 2003.
5. *Мацюк О.* Використання документів архівів у галузі історичного краєзнавства при підготовці статей до Зводу пам'яток історії та культури. Архіви України. 1969. №3.

Практичне заняття №5

«Історичне краєзнавство в незалежній Україні»

План

1. Діяльність Всеукраїнської спілки краєзнавців під керівництвом П. Тронька.
2. Журнал «Краєзнавство» як друкований орган спілки: характеристика головних напрямів, уміщених у ньому публікацій.
3. Головні надбання істориків - регіоналістів у царині відродження національної пам'яті українців.
4. Регіональні центри НАН України в системі історико - краєзнавчих досліджень.
5. Пам'ятокознавство та релігієзнавство в регіональному розрізі.

Методичні вказівки

Необхідно чітко вказати на передумови бурхливого розвитку історико-краєзнавчих досліджень у новоствердженій Україні як незалежній державі, виокремити основні напрямки та здобутки

краєзнавців і зазначити ті інституції, котрі опікуються краєзнавчими студіями, їх друковані органи. Підготувати виставку відповідної краєзнавчої літератури з короткою анотацією кожного видання.

Інформаційні ресурси

1. *Верменич Я.* Історична регіоналістика в Україні: спроба концептуального аналізу. К., 2003.
2. Всеукраїнська спілка краєзнавців. Від "А" до "Я". Довідник. К., 2001.
3. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи. К., 2003.
4. *Середяк А.* Історичне краєзнавство: доробок останнього десятиріччя. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. Львів, 2004.
5. *Тронько П.* Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). К., 2001.

Практичне заняття №6 **«Історичне краєзнавство на Полтавщині»**

План

1. Фундатори історико-краєзнавчих досліджень на Полтавщині (І.Павловський, Л. Падалка, М. Арандаренко)
2. Історико-краєзнавчі розвідки за радянської доби: полтавський вимір.
3. Здобутки полтавських учених у сфері історичної регіоналістики в новітній Українській державі.

Методичні вказівки

Дане заняття має не суто академічну спрямованість, а й практично-пізнавальну і виховну (в розумінні гордості за свою малу батьківщину, подвижників у справі вивчення її минувшини та сьогодення тощо). Відслідкувати перші краєзнавчі публікації, карти в яких згадувалися або замальовувались землі сучасної Полтавщини, її людність. Значну увагу необхідно надати полтавській тематиці у працях провідних учених XIX ст., а також у творчості Т.Шевченка, П.Куліша тощо. Найсуттєвіше – проаналізувати справжні наукові звершення у полтавському вимірі М.Арендаренка, Л.Падалки, І.Павловського. Висвітлити постаті діячів «репресованого краєзнавства». Належним чином репрезентувати здобутки чільних краєзнавців Полтавщини 90-х рр. XX ст. — початку XXI століття та сьогодення (індивідуальні повідомлення про В.Жук, О.Єрмака, В.

Лобурця, О. Череваня, П.Денисовця, О.Самойленка, П.Гавриша тощо). Обов'язково – виставка праць учених.

Інформаційні ресурси

1. Бесєдіна (Порох) Н. Збиральницька і фондова робота музейних закладів Полтавщини наприкінці 1950-х – 1980-х роках. Сучасні проблеми національно-культурної ідентичності: регіональний вимір: Збірник статей і матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 вересня 2020 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. С. 237-244.
2. Вільховий Ю. В., Лобода Д.О., Сітарчук Р.А. Релігійний атлас Полтавщини (ілюстрований довідник-путівник релігійних організацій області): науково-популярне видання. За заг. ред. М. І. Степаненка. Полтава: Астроя, 2021. 184с.
3. Жук В. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини (VII ст. до н.е. – XVI ст.). Полтава-Кобеляки, 2003. 410 с.
4. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і пов'язані з ним історичні події. Полтава: АСМІ, 1993;
5. Петренко І. М. Історик Віра Жук (1928-2008): життя, віддане науці. – Київ: МІЛЕНІУМ, 2017. 516 с.
6. Петренко І.М. Єлизавета Милорадович (1832–1890) в українському суспільно-політичному русі. Полтава : ПУЕТ, 2013. 151 с.
7. Петренко І.М. Жінки в історії України Книжечка для середнього шкільного віку (Серія: книжечки з історії для дітей із сіл). К. : Фонд імені Гайнріха Бьоля, 2014. 25 с.
8. Петренко І.М. Історик Наталія Мірза-Авакянц (1888–1940?): життя і наукова спадщина. Полтава : ПУЕТ, 2014. 181 с
9. Петренко І.М. Церковнопарафіяльні школи Лівобережної України в системі освітньої політики уряду Російської імперії (1884-1917 рр.). Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 161 с.
10. Петренко І.М. Член штабу підпільної групи „Нескорена полтавчанка” Борис Серга (1921-1942). – Полтава: Дивосвіт, 2007. 44 с.
11. Полтавщина. Історичний нарис / голов. ред. В. О. Пашенко. Полтава : Дивосвіт, 2005. 592 с.
12. Бесєдіна (Порох) Н.В. З історії підготовки полтавського тому “Історії міст і сіл Української РСР”. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 1999. Вип. 7. С. 440-444.

13. Бесєдіна (Порох) Н.В. Підготовка “Історії міст і сіл Української РСР” на Полтавщині. Історична пам’ять. Наук. збірник. Полтава: АСМІ, 1999. №1-2. С. 110-115.
14. Бесєдіна (Порох) Н.В. Досвід і проблеми розвитку історичного краєзнавства на Полтавщині в 60-80-х рр. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2000. Вип. 11. С. 490-499.
15. Бесєдіна (Порох) Н.В. Формування науково-методичних і організаційних принципів підготовки та видання “Історії міст і сіл України” та шляхи їх реалізації (на матеріалах Полтавщини). Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2001. Вип. 12. С. 416-427.
16. Бесєдіна (Порох) Н.В. Наукова і творча інтелігенція Полтавщини у підготовці багатотомної “Історії міст і сіл України”. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2001. Вип. 13. С. 225-243.
17. Бесєдіна (Порох) Н.В. Громадське музейництво як соціально-культурне явище в 50-80-х рр. ХХ ст. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К.-Донецьк, 2001. Вип. 19. С. 396-405.
18. Козюра І.В. Розвиток історичного краєзнавства на Лубенщині в 20-30 рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 36 с.
19. Козюра І.В. Внесок держаних установ Полтавщини в розвиток історико-краєзнавчих досліджень в 20-х рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 56 с.
20. Козюра І.В. Історичне краєзнавство Полтавщини в роки революції та громадянської війни (1917-1919 рр.). Ічня, 1997. 23 с.
21. Козюра І.В. Репресоване краєзнавство Полтавщини. Лубни: Лубен. район. друкарня, 1997. 18с.
22. Козюра І.В. Короткий біографічний довідник: провідні краєзнавці Полтавщини 20-30-х рр. ХХ ст. Упоряд. І.В.Козюра. Лубни, 1997. 29 с. (Лубен. район. друкарня).
23. Козюра І.В. Нищення провідних краєзнавчих кадрів Полтавщини в 20-30- і роки ХХ ст. Вісн. Харк. держ. ун-ту. 1997. №396: Історія. Вип.29. С. 150-159.
24. Козюра І.В. Становлення і розвиток історичного краєзнавства на Лубенщині в 1917-1925 рр. Добромисл. Полтава, 1997. №1-2. С. 150-156.

25. Козюра І.В. Святитель Афанасій, Лубенський чудотворець. Матеріали міжнарод. конф. Молодых историков. ХУО МАСИ. Х., 1994. С. 146-150.
26. Козюра І.В. Історичне краєзнавство в навчальних закладах Лубенщини: [Історія і сучасність]. Історія та культура Лівобережжя України: Матеріали міжнарод. конф. К.; Ніжин, 1997. С. 190-197.
27. Козюра І.В. Розвиток історико-краєзнавчих досліджень на Полтавщині в 20-і роки ХХ ст. Проблемы истории и археологии Украины: К 140-летию со дня рождения академика Д.И.Багалая: Тез. докл. науч. конф. Харьк. обл. ист.-археол. о-во. Х., 1997. С. 87-88.

Практичне заняття №7

«Провідні краєзнавці Полтавщини: зустріч із найвидатнішими дослідниками історії краю»

Виставка краєзнавчої літератури, підготовлена науковцями.

Методичні вказівки

Маємо ознайомитися не лише з доробком провідних краєзнавців сьогодення, а й безпосередньо зустрітися з ними. В студентську аудиторію завітають такі знані особистості, як-то: В. Козюра, Л. Шендрик, І.Петренко, В.Мокляк, О.Посухов, О.Супруненко, В.Григор'єв, Т.Пустовіт, М.Білоусько та інші. Обов'язковою є виставка відповідної літератури, підготовлена за сприянням працівників університетської бібліотеки.

Практичне заняття №8

«Форми і методи краєзнавчої роботи в ЗЗСО»

План

1. Методичні основи краєзнавчої роботи в школі. Форми краєзнавчої роботи та краєзнавчих досліджень учнів в позанавчальний час.
2. Практичне застосування краєзнавчого матеріалу в загальноосвітній школі.

Інформаційні ресурси

1. Бенедюк В.В. Краєзнавство. Психолого–педагогічні основи краєзнавчої роботи. – Луцьк: ВАТ Волинська обл. друкарня, 2005. 110 с.

2. Гайда Л. Музеезнавство в закладах освіти: навч.-метод. Посібник. Кіровоград: КОІППО, 2006. 106 с.
3. Кірішко Л.М. Формування національної свідомості школярів на матеріалах історії рідного краю. Класному керівнику усе для роботи: Науково-методичний журнал. 2011. № 7. С. 2-7.
4. Костриця М. Туристично-краєзнавча робота в школі: посібник для вчителя. К., 1985.
5. Кравець Н.В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти. 2016 рік. 156 с.
6. Лиховид О. Р. Організаційно-практичні аспекти краєзнавчої підготовки вчителя загальноосвітньої школи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2012. Випуск 24. С. 187–191.
7. Науково-методичні поради щодо організації краєзнавчої роботи з учнівською молоддю. Упорядники Т.І. Длінна, О.В. Волос. Миколаїв: ОІППО, 2006. 64 с.
8. Оришко С. П. Виховні можливості туристсько-краєзнавчої діяльності. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 96–99.
9. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. К.; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.
10. Трегубенко О.М. Особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах України. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2012. №4(239). Ч.ІІ. С.53-59.

Практичні заняття 9-12

(практичні заняття в музеях обласного центру)

Методичні вказівки

Практичне заняття в музеї має такі складники: по-перше, ознайомлення з історією заснування і призначення означеного культурно-освітнього та науково-дослідного закладу (зустріч із його адміністрацією); по-друге, огляд експозиції музею через організацію оглядової екскурсії для студентів; по-третє, вивчення фондів музею;

по-четверте, аналіз видавничої діяльності закладу, культурно-просвітницької та наукової роботи працівників музею; по-п'яте, виконання студентами творчо-пошукових завдань відповідно до запитів музею; по-шосте, розгляд специфіки роботи в закладах із дітьми шкільного віку.

Практична робота в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського
Практична робота в Державному історико-культурному заповіднику «Поле Полтавської битви»
Практична робота в Полтавському художньому музеї (галерея мистецтв) ім. Н. Ярошенко
Практична робота в музеї-садибі І. Котляревського

Завдання для самостійної роботи

1. Реферування статті Івана Франка. Галицьке краєзнавство / І. Франко // Зібрання творів у 50-ти т. - т. 46. - Кн. 2 - К., 1986.
2. Реферування статті Верменич Я. Історична регіоналістика в Україні / Я. Верменич // Укр. істор. журн. – 2001.- № 6 ; 2002. - № 2.
3. Назвіть історичні дисципліни, які корелюють із системою краєзнавства.
4. Україна в історико - картографічній спадщині Г.-Л. де Боплана.
5. Історико - краєзнавча спадщина діячів «Руської Трійці».
6. Стаття Костомарова М. «Дві руські народності».
7. Крайовий принцип в історичному доробку В. Антоновича.
8. Характеристика спадщини послідовників В. Антоновича в історичній регіоналістиці.
9. Діяльність Наукового товариства імені Т. Шевченка в царині історичної регіоналістики.
10. Регіоналістика в журналі «Киевская старина» (1882 – 1906).
11. Українська регіональна проблематика в діяльності «Історичного товариства Нестора - літописця».
12. Характеристика діяльності «Полтавської губернської архівної комісії».
13. Аналіз роботи Українського комітету краєзнавства (1925 – 1939 рр.).
14. Підготовка та видання Полтавського тому «Історії міст і сіл Української РСР».
15. П. Тронько: теоретик і практик українського краєзнавчого руху.
16. І. Павловський як фундатор історичного краєзнавства на Полтавщині.
17. В. Жук: провідний краєзнавець Полтавщини (характеристика спадщини вченої).
18. Почесні краєзнавці Полтавщини В. Халімон і Л. Бабенко.
19. Характеристика внеску В. Ревегука, О. Єрмака та І. Петренка в розвиток історичної регіоналістики: полтавський вимір.
20. Характеристика місцевого краєзнавчого музею (за місцем проживання, в школі).

Інформаційні джерела

Основна література:

1. Бенедюк В.В. Краєзнавство. Психолого–педагогічні основи краєзнавчої роботи. Луцьк: ВАТ Волинська обл. друкарня, 2005. 110 с.
2. Беседіна (Порох) Н. Збиральницька і фондова робота музейних закладів Полтавщини наприкінці 1950-х – 1980-х роках. Сучасні проблеми національно-культурної ідентичності: регіональний вимір: Збірник статей і матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 вересня 2020 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. С. 237-244.
3. Вільховий Ю. В., Лобода Д.О., Сітарчук Р.А. Релігійний атлас Полтавщини (ілюстрований довідник-путівник релігійних організацій області): науково-популярне видання. За заг. ред. М. І. Степаненка. Полтава: Астроя, 2021. 184с.
4. Гайда Л. Музезнавство в закладах освіти: навч.-метод. посібник. Кіровоград: КОШПО, 2006. 106 с.
5. Життя для Справ, для Подвигу, для Людей: слово про професора Бориса Васильовича Гола. Упоряд. Р. Басенко, Н. Год; Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: АСМІ, 2021. 292 с.
6. Жук В. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини (VII ст. до н.е. – XVI ст.). Полтава-Кобеляки, 2003. 410 с.
7. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і пов'язані з ним історичні події. Полтава: АСМІ, 1993;
8. Заремба С. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. К.: Логос, 1995. 448 с.
9. Заремба С.З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність. К., 1995.
10. Історичне краєзнавство в Українській РСР. К., 1989.
11. Кірішко Л.М. Формування національної свідомості школярів на матеріалах історії рідного краю. Класному керівнику усе для роботи: Науково-методичний журнал. 2011. № 7. С. 2-7.
12. Костриця М. Туристично-краєзнавча робота в школі: посібник для вчителя. К., 1985.
13. Кравець Н.В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти. 2016 рік, 156 с.

14. Кушнір Л., Гомля Л. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі. Витоки педагогічної майстерності. 2012. Випуск 10. С.166-169.
15. Лиховид О. Р. Організаційно-практичні аспекти краєзнавчої підготовки вчителя загальноосвітньої школи. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2012. Випуск 24. С. 187–191.
16. Науково-методичні поради щодо організації краєзнавчої роботи з учнівською молоддю. Упорядники Т.І. Длінна, О.В. Волос. Миколаїв: ОІППО, 2006. 64 с.
17. Оришко С. П. Виховні можливості туристсько-краєзнавчої діяльності. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 96–99.
18. Основи краєзнавства. Демідієнко О, Іонова О., Кузнецова В. Харків, 1999.
19. Основи краєзнавства: підруч. для студ. вищ. навч. закл. кол. авт.; за заг. ред. чл.-кор. НАНУ О. П. Реєнта. Х. : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2016. 276 с.
20. Основи музезнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв. Павло Горішевський, Марія Ковалів, Віктор Мельник, Світлана Оришко. Івано-Франківськ: Плай, 2005. 63 с.
21. Петренко І. М. Історик Віра Жук (1928-2008): життя, віддане науці. Київ: МІЛЕНІУМ, 2017. 516 с.
22. Петренко І.М. Єлизавета Милорадович (1832–1890) в українському суспільно-політичному русі. Полтава: ПУЕТ, 2013. 151 с.
23. Петренко І.М. Жінки в історії України Книжечка для середнього шкільного віку (Серія: книжечки з історії для дітей із сіл). К.: Фонд імені Гайнріха Бьоля, 2014. 25 с.
24. Петренко І.М. Історик Наталія Мірза-Авакянц (1888–1940?): життя і наукова спадщина. Полтава : ПУЕТ, 2014. 181 с.
25. Петренко І.М. Церковнопарафіяльні школи Лівобережної України в системі освітньої політики уряду Російської імперії (1884-1917 рр.). Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 161 с.

26. Петренко І.М. Член штабу підпільної групи „Нескорена полтавчанка” Борис Серга (1921-1942). Полтава: Дивосвіт, 2007. 44 с.
27. Петренко І.М. Шлюбно-сімейні відносини в повсякденному житті мирян Російської держави XVIII ст.: у 2 ч. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. Ч. 1. 276 с.; Ч. 2. 305 с.
28. Петренко І.М. Шлюбно-сімейні відносини українців у другій половині XVIII ст. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. 119 с.
29. Полтава. Історичний нарис. Полтава: Полтавський літератор, 280 с.
30. Полтавщина. Історичний нарис. Голов. ред. В. О. Пашенко. Полтава: Дивосвіт, 2005. 592 с.
31. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник. МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. К.; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.
32. Трегубенко О.М. Особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах України. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2012. №4(239). Ч.ІІ. С.53-59.
33. Трегубенко О.М. Розвиток шкільного природничого краєзнавства в Україні (20-80-ті роки ХХ століття): навч. посіб. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 197 с.
34. Тронько П. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). К., 2000.

Додаткова література

35. Бесєдіна (Порох) Н.В. Громадське музейництво як соціально-культурне явище в 50-80-х рр. ХХ ст. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К.-Донецьк, 2001. Вип. 19. С. 396-405.
36. Бесєдіна (Порох) Н.В. Досвід і проблеми розвитку історичного краєзнавства на Полтавщині в 60-80-х рр. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2000. Вип. 11. С. 490-499.
37. Бесєдіна (Порох) Н.В. З історії підготовки полтавського тому “Історії міст і сіл Української РСР”. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 1999. Вип. 7. С. 440-444.
38. Бесєдіна (Порох) Н.В. Наукова і творча інтелігенція Полтавщини у підготовці багатотомної “Історії міст і сіл

- України”. Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2001. Вип. 13. С. 225-243.
39. Бесєдіна (Порох) Н.В. Підготовка “Історії міст і сіл Української РСР” на Полтавщині. Історична пам’ять. Наук. збірник. Полтава: АСМІ, 1999. №1-2. С. 110-115.
 40. Бесєдіна (Порох) Н.В. Формування науково-методичних і організаційних принципів підготовки та видання “Історії міст і сіл України” та шляхи їх реалізації (на матеріалах Полтавщини). Історія України: Маловідомі імена, події, факти. К., 2001. Вип. 12. С. 416-427.
 41. Козюра І.В. Внесок держаних установ Полтавщини в розвиток історико-краєзнавчих досліджень в 20-х рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 56 с.
 42. Козюра І.В. Історичне краєзнавство в навчальних закладах Лубенщини: [Історія і сучасність]. Історія та культура Лівобережжя України: Матеріали міжнарод. конф. К.; Ніжин, 1997. С. 190-197.
 43. Козюра І.В. Історичне краєзнавство Полтавщини в роки революції та громадянської війни (1917-1919 рр.). Ічня, 1997. 23 с.
 44. Козюра І.В. Короткий біографічний довідник: провідні краєзнавці Полтавщини 20-30-х рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 29 с. (Лубен. район. друкарня).
 45. Козюра І.В. Нищення провідних краєзнавчих кадрів Полтавщини в 20-30-і роки ХХ ст. Вісн. Харк. держ. ун-ту. 1997. №396: Історія. Вип.29. С. 150-159.
 46. Козюра І.В. Репресоване краєзнавство Полтавщини. Лубни: Лубен. район. друкарня, 1997. 18с.
 47. Козюра І.В. Розвиток історико-краєзнавчих досліджень на Полтавщині в 20-і роки ХХ ст. Проблемы истории и археологии Украины: К 140-летию со дня рождения академика Д.И.Багалея: Тез. докл. науч. конф. Харьк. обл. ист.-археол. о-во. Х., 1997. С. 87-88.
 48. Козюра І.В. Розвиток історичного краєзнавства на Лубенщині в 20-30 рр. ХХ ст. Лубни, 1997. 36 с.
 49. Козюра І.В. Святитель Афанасій, Лубенський чудотворець. Матеріали міжнарод. конф. Молодых историков. ХУО МАСИ. Х., 1994. С. 146-150.

50. Козюра І.В. Становлення і розвиток історичного краєзнавства на Лубенщині в 1917-1925 рр. Добромисл. Полтава, 1997. №1-2. С. 150-156.
51. Олішевська Ю.А. Шкільне географічне краєзнавство. Навчальний посібник. К.: «ФО-П Кравченко». 175 с.
52. Петренко І.М. Актуальність вивчення наукової спадщини видатного кооператора і державника Бориса Мартоса (1879-1977) // Дискурс кооперативної освіти і практики у рефлексіях ХХІ ст. Матеріали І всеукр. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 18 листопада 2022 р.) / [редкол.: Ю. В. Телячий (гол.), С. В. Маркова, В. В. Дияк та ін.]. Хмельницький: ХКТЕІ, науковий відділ, 2022. С. 60-65.
53. Петренко І.М. Вік Полтави у наукових дослідженнях істориків Віри Жук (1928–2008) // Шості Череванівські наукові читання (на пошану професора А. С. Череваня) : збірник наукових статей. Випуск VI. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 86-92.
54. Петренко І.М. Джерела вивчення життєвого і наукового шляху архівістки, вченої-історика, педагога Віри Жук (1928-2008) // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи : матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 24 листопада 2022 р. / редкол. : І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2022. 288 С.160-166.
55. Петренко І.М. Діяльність у Полтаві німецької євангелічно-лютеранської громади «Примирення» // Держава і Церква в історії України : зб. наук. статей. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. VIII. С. 139-151.

Електронні джерела

56. Інститут історії України НАН України. Містить зміст та електронні версії кількох десятків історичних журналів. URL: <http://www.history.org.ua>
57. <http://litopys.org.ua/> – сайт, котрий спеціалізується на джерелах з історії України. Містить тексти літописів, щоденників, пам'ятки літератури, історичні мапи та документи.
58. Рудницька Н.Ю. Використання вчителями краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі: історико-педагогічний. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7801/97/>